

ВЕЧНАТА И СВЯТА БАГРЯНА

Ваня Бояджиева

Аз искам да заглъхна в кротко примирение —
горко на този, който вечното залюби. . . .
И диря, но напрасно сладостно забвение.
Горко на този, който себе си загуби. . .

(«Елегия» — 1921 г.)

Стихотворенията на Багряна се мяркат за пръв път по страниците на сп. „Съвременна мисъл“ през 1915 г. Пожарищата на войната я карат да замлъкне за няколко години, за да се появи отново във „Вестник на жената“ през 1921 г., жадна за истински живот, с копнеж по сватото и неизменна привързаност към българската земя.

Елизабета Б., или както по-късно се подписва Елисавета Багряна, действително завинаги е залюбила „вечното“, но божата искра на таланта ѝ я опазва — тя себе си не загубва никога. Като жилава тръстика отстоява на всички бури. Нищо не е в състояние да прекърши и сломи поетичния ѝ живец, чиито корени са дълбоко в родната пръст.

Псезията ѝ е изненадващо многобагрена, пропита с негознати аромати, с причудливо красиви, топли и женствени тонове. Като всеки голям творец тя не може да бъде откъсната от своите предшественици поети. В стиховете ѝ се долавя понякога нещо от бунтарския дух на Ботев и Яворов, звуци от лирата на Пенчо Славейков и Димчо Дебелянов, дори нежност и елегичност от въздушните куплети на Лилиев. Тя е тяхна родна българска сестра. Но как същевременно не прилича на никого — съвсем, съвсем различна е.

Багряна носи неизчерпаема жизненост, страстен стремеж към волност и любов, съчетани с мекота и женственост — неща, които може би са потребни за поезията на всички времена и народи. Но не всички са щастливи да имат своя Сафо.

Още в най-ранните творби на Багряна усещаме, че за нея поезията е в онова, което живее, трепти и пламти. Поетичният ѝ дневник е облъхан с празнична виталност, тя иска в царски празненства да разлюлява над скъпи гости звънки полюлеи. Очарованието от поезията ѝ идва не от тъгата на спомена, от мъката по несподелената любов или от бляна по нещо неуловимо, далечно, неосъществимо. Тя е русалка, която се движи по земята с дръзки стъпки на жена, устремена напред. Мъката не я поваля, тъгата не я опиянява, страданието не я изпепелява и опустошава, бездните на отчаянието не я поглъщат. Защото кълбото със златни нишки от светлината на живота е винаги с нея.

* По случай 40 години от излизането на „Вечната и святата“, декември 1927 г.

Багряна си дава всякога много точна и трезва поетична сметка на преживяното. Когато е нужно тя намира сили да изрече: „аз даже както трябва не обичам: мен и снегът валящ ме пияни, и всяка нова песен ме развлича.“ И в най-тежки минути не загубва равновесие, не спира своя път и устрем. Покоят и еднообразието ѝ са чужди, песимизмът — също. Тя е родната сестра на вятъра, на водата и на виното. От всички тези земни, човешки „просто-смъртни“ качества поезията ѝ съвсем не губи от своята окриленост и лъчезарност. Напротив — „земният“ ѝ ореол я прави по-примамлива и желана.

Няколко стихии се борят в поезията на Багряна: жизненост и себеприцание, стремеж към скитничество и дълбока, трайна връзка с народната съдба и идеали. Тези стихии са в непрестанно противоречие, в резултат на което се получава своеобразната гъвкавост, пластичност, осезаема образност и богата музикална оркестрация на стиха ѝ. От смесването на стихийте кристализират свойствените за поезията ѝ многостранност, широта, вечност и святост. Тя винаги е жена и майка, българка и съвременница. И винаги с женската си чувствителност и интуиция долавя и открива нещо, което е непостижимо и неразгадаемо за мъжката сетивност. На първо място тук са тайните и чудесата на любовта.

ОМАГЬОСАНА ДУША

Видях те — и под звездните лъчи
и твой странен поглед трепнах влюбено-смутена,
и от тогава в синия кръг на твоите очи,
завинаги останах заплелена.

„В Синия кръг“ — 1922 г.

Наред с имената на Дарина Апостолова, Нася Павлова, Ана М. и др., които в началото на 20-те години пишат у нас във „Вестник на жената“ стихове за любовта и женската участ, се появява и името на Багряна, която си очертава все по-ясно свой собствен облик и път. От ежедневието, от сантименталните въздишки и любовни копнежи Багряна умее да измъкне нещо особено красиво, ярко и съдбоносно, нещо, което по-късно ще влезе в първата ѝ стихосбирка „Вечната и святата“ (1927 г.) В „Соаре“, „Елегия“, „Пред камината“, „Песен“ и др. срещаме силно изразено томление, женски мечти, „пръстен светъл с изумруд“. Но след това изведнъж следват „Любов“, „Съдба“, „Безумие“, „Мъдрост“, „Requiem“ — стихотворения, които са кулминация в творчеството на поетесата. Уловила гласовете на времето и пречупила ги през своята лична и българска женска съдба, Багряна излива лирични куплети за любовта, които тежат като чисто злато.

След строфи като „Кой си ти в духа ми смут запалил — Мефистофел ли, или Кръстител?“ трудно е на нашите днешни поетеси да бъдат нови, неповторими. Тя само с един замах на четката си е показала пъстротата и многогамността на магьосаната женска душа. Понякога не без основание сигурно ни се струва, че поне 50 години след излизане на „Вечната и святата“ жената си е казала думата в нашата поезия. И сякаш често слушаме само вариации, отзвуци и подражания на Багрянините изпени на един дъх любовни песни. Това твърдение звучи безспорно доста силно. Но сигурно в него има и доза истина, защото чувствавам, че съм готова да го защитавам. Повечето „женски“ стихотворения с цялото им индивидуално своеобразие ми изглеждат като продължение на онази „епоха“ в поезията ни, която създава Багряна.

В една своя рецензия за „Звезда на моряка“ (сп. „Златорог“, кн. 10, 1931 г.) Вл. Василев пише: „Багряна разчупи сребърната клетка, в която Н. Лилиев

бе заключил любовта, и нейната ластовица изхвъркна навън, на простора. Багряна сне поезията ни от небесата и я възвърна към един реализъм, одухотворен и динамичен.“ „Звезда на моряка“ се разглежда като близко и пряко продължение на „Вечната и святата“, а поезията на Багряна като изповед на святото и греха. Интересни са също наблюденията и анализите на стиховете от „Вечната и святата“ на Иван Мешеков в книгата му „Греховната и свята песен на Багряна“ (1928 г.). Той посочва различието между любовната лирика на Яворов, Дебелянов и Лилив и тази на Багряна: „нейната поезия не знае антитезата между дух и плът. Антитезата у нея не е на мистична или религиозна основа, а на социална.“ Според Мешеков в поезията на Багряна любовта е едновременно „греха“ и „съвестта“ на земята. В тези критични оценки за творчеството на Багряна от онова време, независимо от различието на гледищата на двамата автори, има и общи, и вярно доловени моменти — стиховете на Багряна носят нещо ново, различно и силно, принадлежащо на бъдещето.

Изхвъркнала е любовта от сребърната клетка и няма кой да я спре вече. Жената не е покорна робиня и не може да стои заключена, та макар затворът ѝ да бъде царски палат. Багряна в поезията си манифестира женската волност в любовта и тази волност няма безспорно само социално обяснение. Тя е вековна, съществува още в древни времена. Но е потребно да се роди и у нас голяма поет-жена, за да бъде изпята свободно любовната радост и мъка на жената. В случая не трябва да се пренебрегва и конкретно-историческият момент. Годишите около Първата световна война са години на революции и разкрепостяване на душите. Песните на Багряна отговарят на времето, което е и което тя гони. Не можем да не се съгласим с мисълта на Шели: „Гдето жената е робиня, там и човекът не може да бъде свободен.“

Любовната поезия на Багряна ни дава богат материал за проследяване на формите и преобразованията на любовното чувство. Почти навсякъде лиричната героиня е смела, дръзка, готова да литне там, където я зове сърцето. Тя е щастлива и страдаща, но не и унижена. И винаги щастието и дързостта в любовта у Багряна са придружени с едно странно неизбежно покорство, с готовност да подаде ръцете си на любимия, да бъде напълно всеотдайна. Само тогава радостта ѝ е чиста и голяма — когато е покорна, готова за страдание и полет:

Взemi ръцете ми във своите —
и с пламъка на любовта да осветим
край нас на тъмния живот завоите
и на съня греха недоловим.

„Зов“ — 1922 г.

Мотивът за „покорството“ на жената у Багряна намира един класически и много съвременен израз. На пръв поглед малко странно е наистина това покорство, но тя съвсем не му се противи, защото не би била естествена, нито щастлива. То идва и си отива заедно с магията на любовта и тя го желае, защото е неизбежно. Покорството при любовта има някакво свое свято значение. Само то носи също и ликуващия възторг, гони съмненията и разочарованията, съществуващи често любовната поезия и чужди на Багряниния стил. Лиричната ѝ героиня е горда, смела и влюбено-покорна. Само тогава е истински женствена, истинска жена в любовта. Нейното „безгрижие“ в такива моменти е много красиво и съдбоносно:

И аз потръпвам с тебе. Незрими нишки вплитат
и теглят мойта воля, ръце, нозе, очи. —
И повече не мисля, и тръгвам, и не питам
в какъв дом ще осъмна, къде е той и чий.

„Сълба“

В любовта по-щастлив е този, който е по-влюбен, над когото властвуват, който доверчиво подава ръцете си, захласнат и не мислещ за това какво ще стане после, утре. Когато това покорство се превърне в бреме, значи изчезнала е магята, настъпил е край на любовния празник. Тогава всичко е познато, делнично неинтересно.

В цикъла „Омагьосаната душа“, който е ядро на „Вечната и святата“, Багряна с голяма вещина и дълбочина проследява любовното вълнение на жената, нейната готовност и всеотдайност пред любимия. Черта на Багрянината поезия е славянската волност и широта. При любовната изповед тази широта се преплита и оригинално съчетава с трепета и покорството. Обикновено при голямата любов единият от партньорите, независимо дали го осъзнава или не, е по-покорен, а другият — властелин. Като голям поет Багряна разкрива усещането за щастливото покорство на влюбената жена. В такива моменти свободата става някак много и специално относителна — свободен си да обичаш колкото може по-всеотдайно и силно, по-предано и покорно. Една истинска жена не се страхува от робството и покорството на голямата любов. Страстното чувство изключва рационалната намеса, пазаренето и страха от това да не останеш „излъган“. И само след такова покорство и себеотричане омагьосаната душа може да се почувства действително и напълно свободна да обича, да ревнува, да страда и да бъде щастлива.

Ликуващият възторг от любовта у Багряна не е примесен със съмнения, разочарования, мрачност и жалби, които инак така често съпътствуват женската лирика. Това е специфика, а не бедност и ограниченост. Без тази смела любовна „лудост“ Багряна не би и била Багряна. Само тя може така пламенно, съкровено-дръзко да мълви:

Кой си ти, на моя път застанал,
моя сън от клепките прогонил,
моя смях от устните откъснал? —
И магия някаква ли стана? —
Виждам те на старите икони,
чувам те в съня си нощем късно:
гледаш ме с очи на похитител,
а в гласа ти всеки звук ме гали. . .
. . . . .
И покорна, шепна аз щастлива,
както на Исуса — Магдалина
— ето моите ръце — води ме!

Щастливо и празнично настроение се излъчва от това стихотворение, което има сякаш програмен надслов: „Любов“. По-късно в преиздадените стихотворения цикълът „Омагьосаната душа“ носи вече заглавие „Любов“.

Никога нашата поетеса не позволява да я връхлетят с всички сила съмненията пред неизвестността на утрешния ден, нито се потапя в сълзи, предчувствайки измяната. Любовта я прави по-силна, готова да посрещне всичко, което земната ѝ участ на жена ѝ отреди. Някак неволно възниква своеобразният контраст между любовната лирика на Багряна и тази на голямата френска поетеса на миналия век Марселина Деборд-Велмор. Последната възпява с изключителна проникновеност и женска чувствителност любовното страдание. Тя обича само веднъж, силно, с романтичен унес и живее после с щастливата тъга на спомените. В блестящия си очерк — портрет за живота и поезията на Марселина Деборд-Велмор Стефан Цвайг като вещ психолог разкрива безкрайната нежност и тънка чувствителност на едно женско поетично сърце, за което любовта означава само страдание.

По времето, когато Багряна печата своите стихове във „Вестник на жената“, се появяват преводи на стихове от тази френска поетеса. Едно от тях

напр. е „Спомен“, преведено от Гео Милев в бр. 112, 1923 г. То е типично за Марселина Деборд-Велмор, макар и не от най-хубавите:

О сладък час, шо нявга двама ний минахме, —
в паметта ми остани!
На бъдещето сладкий чар огромен
живее в моя спомен.

Багряна не живее само със спомените, нито на любовта, нито на дните си:

Летете — радостни или омразни,
и делници, и празници.
Летете, няма да ви смятам,
дни мои на земята.

Багряна е най-естествена и силна във вихрения полет, във волния стремеж напред, или в тихата почивка след голямата страст след която ще дойде нещо ново, различно. На нея не ѝ отива раздвоението, съмнението, драматизма. Затова например стихотворението „Безумие“ не може да ни покори, въпреки мамещото заглавие и отделни много сполучливи строфи. В него има „яворовско“ и „шекспировско“ настроение, а багрянинското някак се стопява и обезпльтява. А какво е тя без нейния жив женски допир със света, когато всичките ѝ сетива са изопнати и с лекота и грация тя намира път да потуши всяка мъка, да опъне платната на своята ладия по безбрежния син простор.

„Унес“ е един псевдосонет, но той има много красиво начало и верен, напълно издържан в стила на Багряна край:

Говори, говори, говори —
аз притварям очи и те слушам. . .
— Ти не знаеш? Аз също не знам, —
но води ме, води ме натам!

Глаголът „води ме“, не случайно така често употребяван от поетесата, показва, че „покорството“ у влюбените му дава понякога някакви всемогъщи права: и да моли, и да заповядва дори, без да го осъзнават нито „покорната“, нито „властелинът“. Защото и за двамата унесът е еднакъв. Щастието, макар и временно, е станало взаимно. А когато носиш някакво щастие на любимия, това означава да си нещо като негов талисман.

От „Омагьосаната душа“ най-много ни допадат след „Съдба“ и „Requiem“ — „Мъдрост“, „Вечерня“ и „Вечерница“. Без първите две сякаш не бихме могли да си представим този цикъл. След страшната смърт тя има сили да изрече всичко — последователно и точно. Стигнала е на края на света и поглежда в бездната пред нея, без да се ужасява. Тя иска само да бъде сама с мъката, толкова сама, че даже гони стиховете си, които иначе винаги я съпътствуват, неотделими са от живота, но не и от смъртта:

Махни се стих, нерадостен, прокобящ, неотменен,
звънящите ти звукове какво ще ми дадат?

«Requiem»

Може би още нещо е искала да каже поетесата след тази съдбоносна страшна смърт, но сякаш се е въздържала. И по-късно никога не се връща към това преживяване. Нейното съображение да не рови в нещо, което ѝ коштува толкова много, и за което без хленч е казала лаконично най-важното, е напълно в стила ѝ, най-добре ѝ подхожда. Защо да се говори много за смъртта...

Една уравновесеност и мъдро спокойствие лъха от стихотворението „Мъдрост“. Ритъмът е чист и гълен, римата — богата и звучна, настроението — избистрено и ведро:

Да ликуваме с ведрата пролет, да горим с кехлибарното лято,
и на есен — с усмивка на обич към света, и прекрасен и чист, —
без тъгата на спомени празни, без страха пред надежди крилати —
да угаснем с вечерното слънце, да умрем с осланения лист. . .

Може би само епитетът „осланения“ би трябвало да се замени с пожълтелите или позлатения, за да бъде по-силно съзвучието с „кехлибарното лято“ но и „осланения“ създава необходимия нюанс в настроението. А „Вечерня“ и „Вечерница“ са песни, които се четат на един дъх. В тях има звукова красота, алитерация и някакви крепки български думи като „вселюбеци“, „лъча“, „дарохранителница“, които като с ключ отварят сърцето. И куплети, които се запаметяват, без да ги повтаряш:

По пътя отражения, кръстосани в зигзаг,
а в облаците — златният черковен кръст забит.
Това е сякаш двойния, таинствения знак
на моята и твоята преплетени съдби.

„Вечерня“

Или:

Вечернице-предвестнице,
кандило пред всевечния иконостас,
една сълза от Богородичините ресници
отронена в светия жертвен час,
— вечернице-сестрице.

„Вечерница“

Неразривно свързани с омагьосаната душа са стиховете от цикъла „Дни“, с който се открива стихосбирката „Вечната и святата“. Багряна блясва тук ослепително със замаха на таланта си. Майсторски създава неповторими картини на женската участ и копнеж. „До времето, когато се явяват нейните стихове, — пише П. Динеков — в българската литература е създадена вече прекрасна любовна лирика. Достатъчно е да се спомене само едно име — Яворов. Но това е лирика, в която любовта е видяна, изживяна и възсъздадена от мъжа. И преди Багряна са правени опити жени да говорят за любовта (М. Белчева, Е. Ненчева, Д. Габел). Те са изразили някои интересни страни на това чувство, но за първи път в лириката на Багряна то се разкрива пълнокръвно, богато, силно.“¹

„Жената в поезията на Багряна е волна и смела. Нейният полет руши преградите на условностите и наслоенията на предразсъдъците. Нищо не може да спре стихийния ѝ напор.“² И наистина, кой освен нея може така красиво, силно и изненадващо свободно да извика:

Моя плам непламнал ще угасне
в здрача на покоите заглъхнали.

Разтроши ключалките ръждясали!
Дай ми път през тъмни коридори! —
не веднаж в огрените простори
моите крила са ме понасяли.

„Зов“

Г Багряна дава картинен израз не само на едно типично женско и българско състояние, но става и ковач на българския стих. Създава се изразителният багрянински стихотворен напев, с много свежи и съвсем нови за българската

¹ Петър Динеков, Литературни образи, 1956, стр. 303.

² Милена Цанева, Проблеми на съвременната българска литература, Поетичният свят на Багряна, 1964, стр. 59.

поезия рими. Настроението избликва най-силно от израза: „Моя плам непламнал ще угасне“, а картината се запечатва особено след следващия куплет. Дори „ръждясали“ и „понасяли“ вече стават някакви поетични открития, срещани само у Багряна. Но красотата на душевния полет у жената може би най-силно е изразен във „Вик“:

Аз искам само, само да обичам,
жадувам искроструйно, светло вино;
от всяка тъмна мисъл се отричам,
край всеки враг беззлобно ще отмина.

Последните две строфи са едно от най-хубавите поетични женски откровения в нашата лирика. Самоотричането на жената в името на любовта присъствува твърде често в стиховете на Багряна, и винаги звучи и вечно, и ново:

Че мойта младост, огненотрептяща,
и моята душа на чуцулига,
и моето сърце животрептящо, —
като вихрушка над света ме дигат.

„Вик“

Този вихрен край на „Вик“ дълго отеква в душата. Ритъмът, римата („пламтяща“ — „животрептящо“) и образността те карат да спреш за миг дъх, да притвориш очи и усетиш сякаш със сетивата си силата и същевременно безпомощността на жената, която жадува да бъде обичана.

Като съвсем естествен, нужен и малко тъжен финал на любовния унес у Багряна са трите стихотворения от „На дача“ и „Ultimum vale“. При любовната раздяла тя умее да казва последно с богом. Не се потапя в сълзи и въздишки, не кърши отчаяно ръце. Там далеч от него се чувства „като спасена“. Но след това ще признае:

— Как спокойно е тука без тебе,
как спокойно и — пусто, уви!“

„На дача“

Такова признание коштува винаги твърде много. Но то е вярно като боже откровение, звучи някак като нужно женско възклицание. А този, който си е отишъл, уви, тя го помни още:

Ще помня даже... даже номера на влака
и стълканото малко цвете на перона...

— Но нищо, че очите ми са пак разплакани —
устата ми ни зов, ни прошка ще пророни.

«Ultimum vale»

Любовта прави лиричната героиня по женски горда. Тя е всеотдайна и умее да се съхранява — в тази тайна на любовта още никой поет досега у нас не е успял да проникне така дълбоко като Багряна.

*

ПОТОМКА

Може би съм грешна и коварна,
може би сред път ще се сломя —
аз съм самощерка твоя вярна,
моя кръвна майчице-земя.

Да се чувствава българка, носителка на прародителска кръв, жена-майка и жена, частица от огромната ни планета, винаги забързана с устрема

към идните дни — такава е Багряна още от „Вечната и святата“ и тези черти се запазват в лириката ѝ във всичките ѝ по-късно сполучливи творби. От България и от българската земя и съдба тя не се откъсва дори когато е в Бразилия. За нея мисли и в приказния край Бретан.

„Старонародни образи“ са извезани като старинна българска шевица, изпълнени са с багрите на нашето небе и земя, с волните песни на Пирин. Мощният талант на поетесата удържа на голямата опасност от плагиатство пред народната песен. Стихотворения като „Синеоката“, „Кукувица“ и особено „Уроки“ доказват до каква своеобразна стилизация, чистота на поетичния изказ, пропит с музиката на народния стихотворен фолклор, достига поетичната ѝ лира.

Цикъла „Гергьовден“ от „Вечната и святата“ поетесата преименува после в „Старонародни образи“. Това е нещо толкова старинно, българско и родно, колкото са земята и езикът ѝ. Тук се чувствава езическото народно светоусещане, предадени са красотата на нашата природа, преживяванията на девойката, жената, майката с класическа простота — така, както ги знаем откакто свят светува. Багряна сякаш изтрива праха от старите образи и те блясват с неподозирана яркост, оригиналност и чистота.

Този цикъл е истински костелив орех за преводачите на стиховете ѝ на чужд език. Преведени на френски, стихове като например „Синеоката“, изглеждат почти неузнаваемо. Свободният съвременен френски стих не се и докосва до истинската образност и оригинална ритмика. Изчезва атмосферата и остава само описанието на девойката и на нейното състояние. А от описанието до музиката на стиха, картинността и настроението има голямо разстояние.

В „Синеоката“ поетесата е хванала един драматичен поетичен хайневски мотив за любовта и го разработва със стилизирани средства от народната песен:

Беше му лицето възкъ-бледно.
Ни ми проговори, ни погледна.
И разбрах тогава аз, горкана:
той обича синеокага,
дето снощи другиму пристана.

Просто, поетически силно, драматично. Стихът е сочен, с вътрешно богатство и завладяваща ритмика, със силни думи, изковани от народа през вековете. Такива стихотворения трябва да бъдат превеждани след като са почувствувани от сродни по дух и талант поети. Стрoфи като: „Ех ти орис, мен орисана, майко моя, жалбо моя люта“ — не търпят много волности и нарушения на ритъма и стихосложението, защото се изгубват звуците на нашата българска песен, красотата на земята и народа ѝ. Същото се отнася и до „Пиринска песен“, „Даровете“, „Кукувица“.

Влиянието от народната поезия в този цикъл някъде е по-силно, отколкото изисква мярката, но обикновено поантата на тези песни е багрянинска. В тях обикновено присъствуват тъгата и елегичността, съпътстващи многовековно народната съдба:

Сватба чутна ще направя,
цяло село да ме види. . .
А пък мама ще дарява:
тънки ризи на роднини,
пъстри кърпи — на гробари. . .

„Даровете“

„Кукувица“ е много интересно по замисъл стихотворение. Тук Багряна разкрива веруюто си за жената. Стихотворението има програмен характер.

Само по вид и образност е сякаш антипод на „Даровете“, а по вътрешния си трагизъм е сходно с него. Малко е декларативно, но е изпълнено със своя атмосфера. Багряна успешно се измъква от прякото влияние на народните песни и достига до сочна оригинална образност и свои силни поетични обобщения:

Мен ме е родила сякаш веда
и ми е прокобила несрета. —

Личи трагичното самочувствие на лиричната героиня, което е скрито на пръв поглед:

Моите очи се ненаглеждат,
моите уши се ненаслушват.
Не допридам свилената прежда,
недогаснал огъня потушвам. . .
И така живота ще премина
ненаситена, неаживяна. —
А кога умра, сама, в чужбина.
кукувица-бродница ще стана.

В стихотворението „Кукувица“ се оглежда участието не само на жената скитница, но и участието на поета, на певеца въобще, който пее за другите и умря самотен.

Особено силно, драматично и оригинално е стихотворението „Уроци“, което в първата стихосбирка на Багряна е в цикъла „Вечната и святата“, а в преиздадените стихове е включено в „Старонародни образи“. Неговото място наистина може да бъде и в единия, и в другия цикъл — това няма значение. То е много интересно. В него като поетеса Багряна завоюва удивителен успех. Тук тя, сливайки се с народната героиня, става естествена поетична изразителка на вечното страдание на жената в любовта. Какво е любовта без мъка? — От любовта до смъртта има само една крачка. На тази вековна свята истина за любовта са посветили своите най-хубави песни велики световни поети.

Багряна още веднага в началото на „Уроци“ създава атмосфера на тайнственост — „дайте седем въглена в мангала, ненапалвани три вощеници“ — драматизмът постепенно се усилва, звуковата оркестрация е могъща, образността — неповторима, а трагично-звучащият край е изцяло [подготвен и същевременно странен, сякаш неочакван:

„Както огън у водата гасне,
уроците в тебе да угаснат!
Както нямат пламък тези свещи —
с лошите очи да нямаш срещи.
Както този хляб е неначенат —
тъй да си от болест излечена“.

А пък аз си мисля огорчена: —
По-добре съвсем да не оздравя,
ако вече няма да го срещам,
ако любовта му ме остави,
ако погледите му горещи
потъмнеят някога за мене —
както тези въглени гасени. . .

Мотивът за драматичния възел любов-смърт, Багряна подхваща, разработва и изпипва по свой начин в циклите „Гергьовден“, „Вечната и святата“ и „Бретан“. Като истинска българка тя е страстно предана на любимия — до смърт. Тя гори и изгаря в любовта. Тук волността и покорството се преплитат вече естествено със святостта, без да ѝ противоречат. Само Багряна може да бъде палаво-игрива прелъстителка и същевременно дълбоко предана жена:

Вземи ме — с мойта обич всеотдайна
и с моя дар — безценен и безимен. —
И даже ако смърт е в тази тайна,
тогава пак, вземи ме — умъртви ме.

„Невеста“

Тя знае — без любовта ще бъде мъртва и само любовта ѝ дава крила за живот и песен. Тази любов е вече свята, завещана от баба на правнучка. Учудваме се и все пак вярваме напълно в искреността на лиричната героиня, която се заклева, тъй както се кълнат жените от народа, защото е обикнала истински, до смърт:

Да ослепеят очите ми — и двете,
да ме сполети от бога проклетие,
ако забравя някога това лято,
Атлантика, и на Лайта бреговете.

„Бретан“

И малко сме смутени ние, днешните жени, ако не можем вече да изречем такива „вечни“ слова:

И ако радостта ми в този миг патегне на везните,
и бог поиска да скъси иншката на дните ми, —
като за висша милост — ще простра към него ръка.

„Среша“

Твърде малко са жените-поетеси и в световната поезия, които имат съвършено изискана форма и оригинална образност, неща, които са съществени елементи за всяка поезия, независимо от нейния дух и тематика. Багряна е успяла да изгради своята поезия със завидна пластичност, ефект и вътрешно богатство. Стихът ѝ обикновено винаги, заедно с останалите си достойнства, носи и своя ярка народносна окраска. Тук може да се възрази в известна степен на едно популярно твърдение за „ограничеността“ на женската поезия. Ето какво пише напр. Петър Горянски: Творчеството на жената носи един интимен, албумен характер. В него тя дава реален израз на всичко онова, което запълва строго индивидуалния ѝ мир. Формите и проявите на обективната, заобикаляща ѝ действителност съществуват дотолкова, доколкото са в състояние да породят известни идеи, чувства и настроения. Но тя самата няма отношение към тях, или ако го проявява на места — върши това по силата на верния си усет.¹ Тази мисъл съвсем не е оригинална и безспорно съдържа и верни моменти. Но още по-безспорно е, че винаги всяко правило има изключение. . . . Едно щастливо изключение в българската поезия е Багряна. Можем да я сравним спокойно със световноизвестната чилийска поетеса Габриела Мистрал, която е също дълбоко свързана със съдбата и страданията на народа си и в чито песни любовта и мъката се кръстосват, без да прерастват в отчаяние. Има, разбира се, още много поетеси, които опровергават подобни на горното твърдения. Но не тук е място да се занимаваме подробно с този въпрос. Едно безспорно е вярно — стига талантът да е голям, вдъхновенното — искрено, изворите — дълбоки и чисти, идеалите — големи и светли, тогава и „женската“ поезия може да бъде пълноценна. От друга страна, в нейната „ограниченост“ и „субективност“ се съдържат главната ѝ прелест, сила и неповторимост.

¹ Петър Горянски, Вдъхновени жени, 1936.

Целият творчески път на Багряна показва колко истински вярна и нужна е била първата ѝ стихосбирка „Вечната и святата“. Поетесата е почерпила в ранното си творчество вода от най-дълбок и бистър кладенец, в чието око и след това често се оглежда. И едва ли бихме могли да си представим наистина нашата национална лирика без стихотворения като „Моята песен“, „Съдба“, „Жертвата“, „Майчина песен“. „Святата“, „Амазонка“, „Потомка“. Те всички са преведени вече на повече от 25 езици. Особено хубав е руският превод на „Вечната“ от Ана Ахматова (1925 г.), и на „Потомка“, направен от Марина Цветаева, също през 1925 г.:

Нет ни прародительских портретов,
ни фамильных книг в моем роду.
Я не знаю песен, ими петых,
и не их дорогами иду.

И после:

Юнная прабабка жаркой масти,
в шелковом тюрбане ниже глаз,
с чужеземцем, тающим от страсти,
не бежала ли в полночный час?

„Правнучка“ (Из „Сердце человеческое“, Москва, 1959)

В началото на двадесетте години „Вестник на жената“ е едно огледало на някои от най-хубавите постижения в световната и българска поезия. В бр. 75, 1922 г. се появяват „Стихове към Блок“ на М. Цветаева в превод на Елизабета Б. По същото време Багряна превежда и стихотворения от Ана Ахматова, Петьофи и др., а Б. Дановски — от Ада Негри, Гео Милев от Марселина Деборд-Велмор. Излизат „Лунни петна“ на Лилив, стихотворения и цикли от изтъкнати наши и чужди поети. Талантът на нашата поетеса се подхранва от литературна атмосфера, която се създава от тогавашните най-хубави образци. И тръгнала по пътя на едно търсене и вгълбяване на женската участ и особено на народната психика и съдба, поетесата успява да достигне до свои оригинални и неповторими поетични прозрения. Тя свободно изважда на показ и простор всички онези елементи и детайли, които стоят зад външните форми и прояви на българския дух, който е колкото неизменен и траен през вековете, толкова е и различен за всяко време.

Но усещам в мене бие древна,
скитническа, непокорна кръв,
Тя от сън ме буди пошем гневно,
тя ме води към греха ни пръв.

„Моята песен“ е най-хубавият патриотичен хит на Багряна. Като в прозрачна езерна вода в тая песен се оглежда историческата съдба на българския народ. Поетесата е съумяла със силно завладяващо настроение, особен ритъм и неподозирана пластичност да предаде едно психологическо състояние. Тук се чувствува сподавен вик, дълбока синовна привързаност към родината, готовност да се сподели нейната съдба, колкото тежка и черна да е тя понякога:

О песен такава — злокобно, сподавено-тиха,
не си още чувал — и може би никъде няма,
защото и няма — народ с орисия по-лиха,
и с мъка по-тежка, и с воля — безропотно няма.

„Моята песен“ (на Вл. Василев)

Стихотворение като „Моята песен“ наистина упойва като мед и вино. То е рядко постижение в поезията ни и поставя Багряна още в зората на нейното появяване на пиедестала до най-големите български лирици.